

și stat: există fenomenul „națiuni contra statului” (situația Uniunii Sovietice după disoluție) și „națiuni fără stat” (situația Catalaniei).

În accepțiunea lui Manuel Castells, națiunile sunt „comunități culturale construite în mințile oamenilor și în memoria colectivă prin împărtășirea istoriei și a proiectelor politice”. Prin urmare acesta adoptă punctul de vedere al teoriilor comunităților imaginate, construite, punând însă accent pe construcția culturală a acestora, mai ales în condițiile actuale ale globalizării. Națiunile își dezvoltă o structură specială în era globalizării și a informației. Un exemplu al acestei structuri speciale este relația națiune-stat de care am vorbit anterior. La sfârșitul mileniului se întâlnesc națiuni fără state (Catalania, Țara Bascilor, Scoția, Quebec), state fără națiuni (Singapore, Taiwan, Africa de Sud), state plurinaționale (fosta Uniune Sovietică, Belgia, Spania, Marea Britanie), state uni-naționale (Japonia), state care împărtășesc o națiune (*shared-nation states*), (Coreea de Sud și Coreea de Nord), națiuni care împărtășesc state (*nations sharing states*), (suedezii din Suedia și Finlanda, irlandezii din Irlanda și Regatul Unit). Urmarea existenței acestor tipuri de relații stat – națiune este despărțirea cetățeniei de naționalitate – „cetățenia nu înseamnă naționalitate”. O altă urmare este renunțarea la principiul teritorialității ca factor generator al naționalității și adoptarea unor elemente culturale, ca de exemplu limba, în această poziție. Castells lansează ipoteza următoare: „limba (complet dezvoltată) este un atribut fundamental al auto-(re)cunoașterii și al stabilirii unei granițe naționale invizibile, mai puțin arbitrară decât teritorialitatea și mai puțin exclusivă decât etnicitatea”.

În condițiile contemporane ale globalizării și în cele ale unei lumi forțată spre omogenizare culturală provocată de modernitate, naționalismul este mai mult ca oricând o reacție la amenințarea unei identități autonome, iar ultima rezistență culturală opusă este limba. Manuel Castells își rezumă concepția asupra naționalismului prin următoarele cuvinte: „Prin urmare, națiunile nu par a fi comunități imaginate construite în serviciul aparatelor de putere, ci mai degrabă ele sunt produse prin munca istoriei împărtășite și

apoi povestite în imaginile limbilor comunitare, ale căror prim cuvânt este „noi”, al doilea „nouă” și, din nefericire, al treilea „ei”.

Paula Tufiș

AMANDO DE MIGUEL.

Manual del perfecto sociólogo. Madrid: Espasa Calpe S.A., 1997, 195 p.

Profesorul Amando de Miguel declară dintru început: „Ce trebuie să facem este foarte simplu: să ne punem pe citit și pe scris”. Această frază concentrează mesajul întregii lucrări pe care îl transmite autorul cititorilor. „Această lucrare se alătură manualelor de profesie, clasice. Putem aduce aminte, de exemplu, de *Manualul apicultorului perfect*. Ironia comparației ne permite să ne îndepărtăm de cele mai *inteligente* cărțuții de metodologie. Se numește în continuare *manual* pentru că s-a construit ca un ajutor pentru lucrările de analiză a informațiilor despre societatea spaniolă, sub auspiciile Universității din Alcalá de Henares. Apoi s-a observat că poate fi de ajutor cititorilor și, mai mult, studenților și studioșilor de sociologie.” (p. 1)

Amando de Miguel este membru al Catedrei de Sociologie al Universității din Alcalá de Henares (Universitatea Complutense din Madrid). A fost profesor în mai multe universități din Spania și profesor oaspete la Universitatea Yale și Florida, precum și la Colegiul din Mexic. Este colaborator permanent al ziarului ABC și al programului COPE. Îndrumă lucrarea *Societatea spaniolă*, serie anuală, care își propune să realizeze un studiu sociologic în Spania și este autorul a mai mult de 60 de cărți printre care amintim: *Spania ascunsă* (premiul Espasa de Ensayo, 1988), *Limbajul pervers* și *Spania bunicilor noștri*.

Lucrarea pe care o prezentăm are trei părți: partea de introducere cu nota autorului, decalogul sociologilor și un glosar de termeni tehnici; o parte de metodologie, și anume cum se alcătuieste un sondaj, cum se „citește” un tabel, cum se interpretează un grafic, cum se construiesc și se interpretează tablele de variabile și, ultima parte a lucrării, partea de redactare, care uneori conține extravagante ale limbajului politic și sociologic, erori și

vicii. Prin urmare, cu această citire a datelor unui sondaj, de construire a unui chestionar, dar și de scriere a unor comentarii pertinente cu privire la cercetarea întreprinsă. Obiectivul acestei lucrări este acela de a-l îndruma pe sociolog să nu aleagă doar calea metodologică, autorul nu neagă importanța acesteia, dar să aleagă și calea literară, pentru Amando de Miguel fiind foarte important să se cunoscă și modul de redactare al unei lucrări de cercetare.

Autorul consideră că deși aceste ramuri sunt diferite, chiar cariere diferite, „ei bine, aici merg amandouă pentru a compune această carte de explicații pentru sociologii (neexperimentați)”.

Argumentul autorului la cele spuse anterior este următorul: adepții direcției cantitative nu manevrează întotdeauna cu ușurință limbajul gramatical, iar adepții direcției calitative disprețuiesc „lectura” numerelor. Concluzia cercetătorului este că un sociolog profesionist trebuie să cunoscă ambele limbaje. Acestea se supun unor reguli precise de înțelegere și de eleganță estetică. Tocmai acest lucru și-l propune această lucrare: de a reuni sub același format atât aspectele metodologice cu erorile sale care pot apărea cât și aspectele literare pe care le conține lucrarea cu extravagantele limbajului. Un alt aspect al compoziției lucrării îl constituie folosirea decalogului de idei de care trebuie să ținem seama. Dar și un decalog al greșelilor ce se pot comite, de care de asemenea trebuie să ținem seama. Alegerea acestui set de zece idei are la bază un principiu psihologic: mintea umană nu poate face față în același timp unui număr mare de recomandări, cu alte cuvinte nu poate acorda atenție la mai mult de zece idei odată. Acesta este argumentul folosit de autor când enumeră decalogul sociologilor: *intuiția, norma, ordinea, schema, economia, analiza, regula, a nu substitui opinia publică cu ancheta socială, capacitatea de a se îndoii și cerceta, capacitatea de a redacta un raport și claritatea*.

În partea introductivă Amando de Miguel afirmă: „se poate spune că există o mulțime de manuale de metodologie, dar niciunul dintre ele nu deține aspecte de *meșteșug* care aici sunt explicate”. În partea metodologică am identificat aceste „aspecte de *meșteșug* ca:

alegerea limbajului, o sarcină complexă în cadrul chestionarului, tonul folosit în cadrul interviurilor și anchetelor sociale, schimbarea stilurilor stilurilor întrebărilor astfel încât să capteze atenția celui chestionat, etc.

A treia problemă pe care autorul o are ca obiectiv al lucrării este „căutarea aproape sportivă” a erorilor, argumentând că atitudinea care definește cel mai bine dispoziția omului de știință, sau a unei persoane care vrea să devină, este rectia în fața erorii. „Cel care învață să fie investigator știe că trebuie să țină seama de eroare”. Atitudinea contrarie, aceea de a se disculpa de greșeli este o atitudine antiștiințifică și conduce la o descurajare crescândă.

Lucrarea este aparte și prin modul de scriere, de comunicare cu cititorul. Stilul este direct prin mesaje și îndrumări, Amando de Miguel parcă poartă un dialog cu cititorii. Prin urmare, ce se aduce nou în această lucrare sunt preceptele metodologice de bază ale sociologiei, dar fără a utiliza un limbaj arid, dimpotrivă, noutatea la cititor. Se poate spune că se abordează un stil aproape persuasiv: autorul făcându-și „reclamă” lucrării în nota de introducere, când vorbește de tabele statistice și modul de redactare, în sensul că merg amândouă pentru a „compune această carte norocoasă pentru sociologii”, sau dintre toate manualele de metodologie, aceasta conține aspecte de *meșteșug* etc.

În lucrarea „Manual del pefecto sociólogo” un statut aparte și tot în același spirit al stilului persuasiv, îl au exemplele. Astfel, când vorbește de norme pe care trebuie să le avem la îndemână, să stea pe masă ca dicționarele, Amando de Miguel face referire la Codul de Circulație: „ar fi ciudat să scoatem ghidul și să-l consultăm când ajungem la o intersecție. Putem să dispunem de lectura sa pentru anumite îndoieli, dar partea importantă o purtăm înlăuntru nostru”. În cazul reducerii numărului și a cantității de erori, autorul ne oferă următorul exemplu: „medicul știe că va avea întotdeauna bolnavi, dar știința sa va încerca să-I vindece pe acești bolnavi cât mai curând posibil. Cu toate că la final toți bolnavii vor muri. Aceasta este mărțea actului medicului”. Un alt exemplu îl întâlnim când abordează problema alegerii întrebării potrivite într-un chestionar: „În engleză se spune

că: *proba prăjiturii se realizează când se mănâncă*. Tradus în spiritul analizei noastre, putem spune despre o întrebare că este bună sau mai puțin bună de-a lungul analizei” (p. 55)

Referitor la predicțiile sociologice, Amando de Miguel consideră că pot da greș datorită faptului că nu întotdeauna există un fundament al evoluției trecute. O alta cauză a erorilor de predicție o reprezintă disonanța dintre realitate și datele anticipate ale anchetelor sociologice.

Alina Ovedenie

Psihologia socială. Buletinul laboratorului „Psihologia câmpului social”

Prezență nouă în spațiul științific din România, revista *Psihologia Socială* încearcă, așa cum se prezintă, să satisfacă o necesitate a specialiștilor în domeniu – aceea de a avea o revistă a lor și de a nu mai apela, la fel de des precum înainte la cele din „științele mamă”, dacă am putea să le numim așa – psihologia și sociologia. Evenimentul demonstrează că și la noi în țară psihologia socială începe să se facă auzită și cunoscută, căpătându-și un statut de sine.

Ne place să constatăm că revista *Psihologia Socială* a făcut primul pas și că, după cum au demonstrat-o cele patru numere apărute deja, el a fost făcut bine. Dacă acesta ar fi criteriul după care s-ar evalua situația țării noastre de către organisme internaționale, putem spune cu siguranță că ne-am reluat locul nostru în Europa. Acest lucru demonstrează posibilitățile cercetătorilor români din domeniul psihosocialului și capacitatea lor de a face față exigențelor pe plan mondial.

Faptul că are un colegiu de redacție format din specialiști consacrați, cu experiență, dar și din mulți foarte tineri, este condusă de psihosociologi cu renume (Serge Moscovici, profesor la École des Hautes Études en Sciences Sociales, Paris, este director onorific; Adrian Neculau, profesor la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași este redactor șef; Ștefan Boncu, lector la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași este secretar de redacție) și beneficiază de girul unui consiliu științific multi-

național, alcătuit din nume cu rezonanță în psihologia socială, ar fi suficiente indicii pentru a putea privi cu încredere și afirmă cu convingere că publicația ieșeană este foarte serioasă. Important este însă conținutul, iar acesta nu este mai prejos. Având o tematică foarte variată, așa precum este specificat și pe coperta patru, sunt abordate: Analiza instituțională; Antropologie socială; Cogniție socială; Dinamica grupului; Influența socială; Istoria psihologiei sociale; Personalitatea socială; Psihologia maselor; Psihologia mediului; Psihologie organizațională; Psihologie socială aplicată; Relații între grupuri; Reprezentări sociale; Schimbare de atitudine; Tehnici de cercetare. Toate acestea se înscriu într-o serie de rubrici permanente: „Studii (și cercetări)”; „Metodologie”; „Interviu”; „Note”; „Recenzii”.

Cuprinsul este foarte generos, pe lângă rubricile stabile mai apărând (în unele numere) și altele, precum „Recuperări”, în care se prezintă personalități ale psihologiei. Astfel, în primul număr, Tatiana Slama-Cazacu evocă activitatea lui Mihai Ralea, iar în numărul II, A. Neculau și D. Salade, pe cea a lui Vasile Pavelcu, evidențiind și aspecte importante din evoluția psihologiei în România. Mai apar apoi „Sinteze teoretice” și „Note și comentarii”. De asemenea, în unele numere, sunt făcute cunoscute, la rubrica „Eveniment”, activități speciale precum întruniri, conferințe sau congrese de specialitate, decernări de titluri etc.

„Studii și cercetări” este întotdeauna prima și cea mai vastă rubrică, demonstrând orientarea majoră a publicației: încurajarea cercetării concrete și promovarea schimbului de idei. Ea cuprinde atât realizări ale specialiștilor români, cât și străini. Binevenită este includerea de traduceri ale unor studii publicate de autori renumiți în reviste de prestigiu, mai ales că asemenea reviste ajung cu dificultate să fie consultate de către cei care nu beneficiază de burse de pregătire peste hotare, fie ei cadre didactice sau studenți. Conținutul reflectă problemele actuale ale societății românești aflate în vizorul psihosociologilor – atitudinile etnice, identitatea (socială, etnică, națională), influența socială și manipularea, memoria socială, profesia de psiholog, reprezentările sociale, stereotipurile